

૧૪૪ છે. છેલ્લી ચાર લીટી. ૧૪૪. કહે છે કે ક્રિયાકાંડ કરી, ગમે તેટલી કરે છતાં એનાથી કાંઈ મુક્તિ અને ધર્મ નથી. પણ ‘આસન્નભવ્યરૂપી ગુણનો ઉદય થતાં...’ અંતરમાં. સંસારની નજીક આવી, અલ્પકાળ જ્યાં મોક્ષ રહે છે. આહાહા...! એવો આસન્ન નજીક ભવ્યતારૂપી ગુણનો ઉદય થતાં ‘પરમગુરુના પ્રસાદથી...’ આહાહા...! એમ લીધું. પરમગુરુનો પ્રસાદ એટલે એની પાસે સાંભળવું. એના પ્રસાદથી થાતું નથી પણ સાંભળવામાં નિમિત્તપણું હોય છે. ગુરુપ્રસાદથી પ્રાપ્ત પરમતત્ત્વ. બીજી રીતે કહીએ તો અજ્ઞાનીને ગુરુ પરમતત્ત્વનો ઉપદેશ આપે. એમાંથી એમ નીકળ્યું છે. આહાહા...! અજ્ઞાનીને ધર્મી ગુરુ ઉપદેશ એ આપે કે પરમતત્ત્વનો ઉપદેશ આપે. પરમતત્ત્વ એવો જે આત્મા આનંદસ્વરૂપ. આવ્યું ને ઈ? ‘રામજીભાઈ’ નથી આવ્યા? પટેલ. આ ‘રામજીભાઈ’. આવે છે? શું કહ્યું?

અનાદિકાળથી ક્રિયા કરતો આવે છે. ક્રિયા ગમે તેટલી કરે. ઘણા નામ આવ્યા ને? પણ જ્યારે ‘આસન્નભવ્યતારૂપી ગુણનો ઉદય થતાં...’ પણ એને પહેલું એ લીધું, પછી ગુરુનું લીધું. ‘આસન્નભવ્યતારૂપી ગુણનો ઉદય થતાં...’ એને મોક્ષની નજીક જવાની લાયક થતાં. આહાહા...! છે? ‘પરમગુરુના પ્રસાદથી...’ પછી પરમગુરુનો ઉપદેશ મળ્યો. કેવો ઉપદેશ? કે ‘પરમતત્ત્વનાં શ્રદ્ધાન-જ્ઞાન-અનુષ્ઠાનસ્વરૂપ...’ આહાહા...! આ ઉપદેશ મળ્યો. ગુરુએ આવો ઉપદેશ આપ્યો.

મુમુક્ષુ :- પ્રસાદનો અર્થ જ ઉપદેશ મળ્યો.

ઉત્તર :- એ ઉપદેશ મળ્યો બસ, એટલું. પ્રસાદ (કહીને) નિમિત્તથી વાત કરી છે. એને પરમ લાભ થયો છે, લાભ થવાનો છે એથી એણે પ્રસાદ શબ્દ વાપર્યો છે. ‘પરમગુરુના પ્રસાદથી...’ એનાથી મળી જાય એમ નથી. એનાથી મળી જાય એવું નથી. ત્રણશ્લોકનો નાથ હોય તોપણ એના ઉપદેશની વાણી સાંભળે તો વિકલ્પ છે અને એનાથી કાંઈ મળે એવું નથી. પંડિતજી! આહાહા...! સિદ્ધ તો આ કર્યું કે ‘આસન્નભવ્યતારૂપી ગુણનો ઉદય થતાં...’

મુમુક્ષુ :- એની પાત્રતા બતાવી.

ઉત્તર :- બસ, એની પાત્રતા પહેલી કહી. એ પાત્રતા થઈ અને ગુરુનો ઉપદેશ મળ્યો. એ પણ કેવો ઉપદેશ મળ્યો? કે પરમતત્ત્વ જે આત્મા આનંદસ્વરૂપ ભગવાન, એની શ્રદ્ધા, એનું જ્ઞાન અને એનું અનુષ્ઠાનરૂપ ‘શુદ્ધ-નિશ્ચય-રત્નત્રયપરિણતિ વડે...’ આહાહા...! ‘નિર્વાણને પામે છે...’ આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- પહેલા પરમગુરુનો પ્રસાદ આવ્યો પછી પ્રાપ્ત આવ્યું.

ઉત્તર :- એ પ્રાપ્ત (કહ્યું) પણ એને પ્રસાદ કીધો એટલું. પ્રાપ્ત અહીં પોતે કર્યું, એને તો ઉપદેશ આપ્યો. ‘પરમતત્ત્વનાં શ્રદ્ધાન-જ્ઞાન-અનુષ્ઠાનસ્વરૂપ...’ ઉપદેશ આપ્યો ત્યારે પોતે પોતાના ‘શુદ્ધ-નિશ્ચય-રત્નત્રયપરિણતિ વડે...’ શુદ્ધ નિશ્ચયરત્નત્રયપરિણતિ વડે ‘નિર્વાણને પામે છે...’ એના વડે પામે છે. ગુરુના પ્રસાદથી નહિ. આહાહા...! બે લીટીમાં કેટલું.. કેટલું! એની યોગ્યતા, ગુરુનો ઉપદેશ, એ શેનો? કે અંદર આત્મતત્ત્વનો. એ પછી શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-ચારિત્ર પામ્યો, પોતે પામ્યો. ‘શુદ્ધ-નિશ્ચય-રત્નત્રયપરિણતિ વડે...’ જોયુંને? એ ગુરુના પ્રસાદ વડે કરીને નહિ. આહાહા...! વસ્તુ તો એવી છે અંદરની.

મુમુક્ષુ :- પુરુષાર્થ પહેલો આવ્યો, પરિણતિ પછી આવી.

ઉત્તર :- એ પુરુષાર્થ ત્યારે જ આવ્યો. ત્યારે ગુરુનું નિમિત્ત કહેવાણું. આસન્નભવ્યતા પાકી ત્યારે ગુરુનું નિમિત્ત કહેવાણું. ત્યારે નિમિત્તથી પણ ઉપદેશ આ કીધો. અને એ જ્યારે એ પામ્યો. ‘શુદ્ધ-નિશ્ચય-રત્નત્રયપરિણતિ વડે નિર્વાણ પામે છે...’ એમ કીધું. આહાહા...!

પોતાનો ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ, એની શ્રદ્ધા, એનું જ્ઞાન અને એનું આચરણ. આ અનુષ્ઠાન કહ્યું છે. એનું અનુષ્ઠાન-આચરણ. એ વડે રત્નત્રયપરિણતિને... આહાહા...! ‘શુદ્ધ-નિશ્ચય-રત્નત્રયપરિણતિ વડે...’ આહાહા...! મુક્તિને પામ્યો એ શુદ્ધ-નિશ્ચય-રત્નત્રયની પરિણતિ વડે ‘નિર્વાણને પામે છે...’ આવી ક્રિયાકાંડથી નહિ પણ જ્યારે આ એની યોગ્યતા થાય અંદરની અને ઉપદેશ સારો મળે અને જ્યારે શુદ્ધરત્નત્રય પરિણમે ત્યારે મુક્તિ મળે. આહાહા...! આવું છે. છે ને જુઓને!

‘(અર્થાત્ ક્યારેક શુદ્ધ-નિશ્ચય-રત્નત્રયપરિણતિને પ્રાપ્ત કરે...)’ ક્યારેક એટલે? પહેલું આ બધું ખુબ કર્યું. આહાહા...! પણ ‘ક્યારેક શુદ્ધ-નિશ્ચય-રત્નત્રયપરિણતિને પ્રાપ્ત કરે તો જ અને ત્યારે જ નિર્વાણને પામે છે.’ આહાહા...! સ્વઆશ્રય વિના મુક્તિની શરૂઆત ત્રણકાળમાં ક્યાંય થતી નથી. સ્વઆશ્રય વિના સમ્યગ્દર્શનની પર્યાય ઉત્પન્ન થતી નથી. આ સિદ્ધાંત. ‘લાખ વાતની વાત નિશ્ચય ઉર આણો, છોડી જગત દ્વંદ્વ-ઈંદ નિજ આતમ ઉર ધ્યાવો.’ ‘છ ઢાળા’. ‘છ-ઢાળા’માં એ આવે છે. આહાહા...! પછી વાત આવે ગમે તે. નિમિત્ત હોય, હોય વ્યવહાર નિમિત્ત છે, વ્યવહાર છે, નથી એમ નહિ પણ તેના લક્ષે મુક્તિ પામે એમ નથી. આહાહા...! તેને આશ્રયે, સમ્યગ્દર્શન નિશ્ચય પણ તેને આશ્રયે પામે એમ નથી. આહાહા...!

‘શાંતિભાઈ’! આવી છે વાતું. આહાહા..!

અરે..! જગત દીકરું. શું કર્યું? કેવા વેદન થયા? વિચાર કર્યો છે એણે? આહાહા..! એ બધું મૂકીને પછી જ્યારે ઉપદેશ સારો મળે તો એની પાત્રતા થાય છે, જ્યારે એને ઉપદેશ સારો મળે છે ત્યારે તે પણ નિશ્ચયરત્નત્રય વડે તે નિર્વાણને પામે છે. આહાહા..! આમ વાત છે, ભાઈ! આહાહા..! આકરું કામ છે, ભાઈ! આહાહા..! ‘આનંદઘનજી’ કહે છે એક વાત. ‘લહી ભવ્યતા મોટું માન, કણ અભવ્ય ત્રિભુવન તમામ.’ ત્રણલોકનો નાથ એમ કહે કે આ ભવ્યજીવ છે, મુક્તિને લાયક છે. હવે તારે કોનું માન જોઈએ છે? કહે છે. અને પરમાત્માના મુખથી એમ નીકળે કે આ જીવ લાયક નથી. હવે કોનું અપમાન તારે જોવે છે? આહાહા..! વસ્તુ તો બધી અંદર ભરી છે. આહાહા..! એની શ્રદ્ધા પરમતત્ત્વની શ્રદ્ધા, અહીં નવતત્ત્વની શ્રદ્ધા કીધી નથી. આહાહા..! નવતત્ત્વમાં પણ પરમતત્ત્વ, એની શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, અનુષ્ઠાનસ્વરૂપ શુદ્ધ-નિશ્ચય-રત્નત્રયપરિણતિ, શુદ્ધનિશ્ચયરત્નત્રયપરિણતિ. ત્રણ. પરિણતિ એટલે અવસ્થા. એ દ્વારા નિર્વાણને પામે છે. આહાહા..! એ ગાથા પૂરી થઈ.

‘હવે આ ૧૪૪મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે :’

શ્લોક-૨૪૫

(हरिणी)

त्यजतु सुरलोकादिवलेशे रतिं मुनिपुंगवो
 भजतु परमानन्दं निर्वाणकारणकारणम्।
 सकलविमलज्ञानावासं निरावरणात्मकं
 सहजपरमात्मानं दूरं नयानयसंहतेः ॥२४५॥

[શ્લોકાર્થ :-] મુનિવર દેવલોકાદિના કલેશ પ્રત્યે રતિ તજો અને *નિર્વાણના કારણનું કારણ એવા સહજપરમાત્માને ભજો-કે જે સહજપરમાત્મા પરમાનંદમય છે, સર્વથા નિર્મળ જ્ઞાનનું રહેઠાણ છે, નિરાવરણસ્વરૂપ છે અને નય-અનયના સમૂહથી (સુનયો તથા કુનયોના સમૂહથી) દૂર છે. ૨૪૫.

* નિર્વાણનું કારણ પરમશુદ્ધોપયોગ છે અને પરમશુદ્ધોપયોગનું કારણ સહજપરમાત્મા છે.

શ્લોક-૨૪૫ ઉપર પ્રવચન

ત્યજતુ સુરલોકાદિવલ્લેશે રતિં મુનિપુંગવો
 ભજતુ પરમાનન્દં નિર્વાણકારણકારણમ્।
 સકલવિમલજ્ઞાનાવાસં નિરાવરણાત્મકં
 સહજપરમાત્માનં દૂરં નયાનયસંહતેઃ ॥૨૪૫॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! 'મુનિવર...' આહાહા...! 'દેવલોકાદિના ક્લેશ પ્રત્યે રતિ તજો...' સ્વર્ગમાં જશું ને પછી શેઠાય મળશે ને પછી રાજ મળશે ને.. એ મૂકી દે, પ્રભુ! એ બધું દુઃખ છે. સ્વર્ગનો ભવ દુઃખ છે. અબજોપતિ શેઠ એ બધા દુઃખી પ્રાણી છે. જેટલા પરના લક્ષને કરનારા છે એ બધા દુઃખી છે. એક સિદ્ધાંત. સ્વનું લક્ષ છોડીને જેટલું પરનું લક્ષ કરે છે એટલો વિકાર થઈને દુઃખી છે. આહાહા...! હે મુનિવર! પોતે ઉપદેશ કરે છે. 'દેવલોકાદિ...' શેઠાય ને રાજા ને મોટા ચક્રવર્તીપદ ને એ 'ક્લેશ પ્રત્યે રતિ તજો...' એ તો ક્લેશ છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- પરની સાથે સંબંધ થાય એ ક્લેશ જ છે.

ઉત્તર :- એ દુઃખ જ છે. અસંગી તત્ત્વ છે એને સંગ થયો એટલે રાગ થયા વિના રહે જ નહિ. આહાહા...! તેથી કહ્યું છે કે સંગ છોડજે. બહુ સંગ કરીશ નહિ. લોકનો પરિચય છોડી દે. વિકલ્પની જાળ ઉત્પન્ન થશે. આહાહા...! આવો માર્ગ. આહાહા...!

'દેવલોકાદિના ક્લેશ...' દેવલોકનો ક્લેશ કીધો. આહાહા...! અહીં કહે કે લોકમાં સુખી છે એમ પણ ક્યાંક કહેશે. વ્યવહારનયથી એમ પણ કહે. આહાહા...! એ આવે છે ને, આવે છે. 'સમાધિશતક'માં આવે છે, 'અષ્ટપાહુડ'માં આવે છે. અવ્રતમાં રહેવા કરતા વ્રતમાં (રહેવું ઠીક છે). તડકામાં રહેવા કરતા છાયામાં ઠીક છે. આવે છે ને. આહાહા...! અવ્રતના પાપમાં સમ્યગ્દષ્ટિ તો છે જ. એને અવ્રતમાં રહેવા કરતાં... આહાહા...! વ્રતમાં રહેવામાં છાંયો છે. પણ વ્રતી થાય ક્યારે? એકલું ચોથું ગુણસ્થાન રહે ને વ્રત થાય? વ્રત થાય ત્યારે પાંચમું આવે. એટલે અંદરમાં સ્થિરતા વધી જાય. આહાહા...! એ ધ્યાન ન આપે. ઓલા વ્રતના શબ્દ ઉપર ધ્યાન આપે. અવ્રત તજીને વ્રત કરો. તડકો તજીને છાંયો મળશે. પણ વ્રતનો વિકલ્પ કયે ગુણસ્થાને હોય? આહાહા...! પાંચમે કે છઠ્ઠે ગુણસ્થાને એ હોય. સાતમે એ હોય નહિ, ચોથે હોય નહિ. આહાહા...! આહાહા...!

અહીં કહે છે 'નિર્વાણના કારણનું કારણ...' પ્રભુ! એ દેવલોક ને શેઠાય ને ચક્રવર્તીપદ ને તીર્થંકરપદ ને એ બધા ભાવોનું રહેવા દે. પરમતત્ત્વની ભાવના, પરમતત્ત્વ આનંદસ્વરૂપ ભગવાન... આહાહા...! 'નિર્વાણના કારણનું કારણ...' નિર્વાણનું કારણ મોક્ષનો માર્ગ, એનું

કારણ પરમાત્મતત્ત્વ. આહાહા...! છે? નીચે. 'નિર્વાણનું કારણ પરમશુદ્ધોપયોગ છે અને પરમશુદ્ધોપયોગનું કારણ સહજપરમાત્મા છે.' કાંઈ નિર્વાણનું કારણ મોક્ષ સીધું નહિ, નિર્વાણનું કારણ મૂળ તો ભગવાનઆત્મા. મોક્ષના કારણનું કારણ આત્મા. એ આત્માને આશ્રયે મોક્ષનું કારણ થાય. એ કારણ મોક્ષનું કારણ થાય. આહાહા...!

'નિર્વાણના કારણનું કારણ...' મોક્ષનું કારણ નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર. એનું કારણ... આહાહા...! એનું કારણ સહજપરમાત્મા ત્રિકાળી વસ્તુ. આહાહા...! મોક્ષમાર્ગની પર્યાય મોક્ષનું કારણ, પણ એ મોક્ષમાર્ગની પર્યાયનું કારણ આત્મતત્ત્વ. આહાહા...! લોકોને એવું લાગે, બહારથી નવરાશ લઈને એકાદ કલાક સાંભળવું ને કાંઈક વખત મળતો હોય એમાં આવું? આહાહા...! મોક્ષનું કારણ, એનું કારણ. મોક્ષનું કારણ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનું કારણ પરમતત્ત્વ આત્મા. આહાહા...! પરમાત્મા ભગવાનસ્વરૂપ, એની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન અને રમણતાનો અનુભવ એ મોક્ષનું કારણ છે. આહાહા...!

'એવા સહજપરમાત્માને ભજો—' જોયું! નિર્વાણ કારણનું કારણ એવો સ્વભાવિક પરમાત્મા. ધ્રુવસ્વરૂપ, નિત્યસ્વરૂપ એ ધ્રુવ. એને ભજો એ પર્યાય. 'સહજપરમાત્મા...' તે દ્રવ્ય. એને 'ભજો...' એ પર્યાય. પર્યાય વિના ભજન થાય નહિ. કારણ કે દ્રવ્ય તો ધ્રુવ છે. ધ્રુવનું ભજન ધ્રુવથી ન હોય. ધ્રુવનું ભજન પર્યાયથી હોય. એ પર્યાય સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર કે જે મોક્ષનું કારણ (છે), એનું કારણ પરમતત્ત્વ છે. આહાહા...! 'કે જે સહજપરમાત્મા...' મોક્ષનું કારણ જે પરમાત્મા પોતે. આહાહા...! સહજ શબ્દ વાપર્યો છે ને? પર આત્મા નહિ. એમ. નિજ પરમાત્મા શબ્દ ન વાપરતા સહજ શબ્દ વાપર્યો. સહજ પરમાત્મા. એમ. સ્વભાવિક પરમાત્મા પોતે. આહાહા...! નહિતર તો એમ લે કે નિજપરમાત્માનું કારણ મોક્ષનો માર્ગ અને એ કારણ મોક્ષનું. પણ અહીં કીધું કે સહજ પરમાત્મા, સ્વભાવિક વસ્તુ જે છે. ત્રિકાળ, જેની આદિ નહિ, અંત નહિ, ઉત્પત્તિ નહિ. આહાહા...! જેને કોઈની અપેક્ષા નહિ એવું જે પરમાત્મ(તત્ત્વ) નિજ સહજ સ્વભાવિક પરમાત્મા ધ્રુવ, એને ભજો. આહાહા...! એનું ભજન કરો. દયા, દાન, ભક્તિ અને બહારનું ભજન-ભજન એ મોક્ષનું કારણ નથી. આહાહા...!

'કે જે સહજપરમાત્મા...' સ્વભાવિક પરમાત્મા ત્રિકાળી, 'પરમાનંદમય છે,...' એ પરમ આનંદમય છે. પરમઆનંદવાળો છે એમ પણ નહિ. પરમ આનંદવાળો છે એ તો ભેદ પડ્યો. આ તો પરમાનંદમય છે. પોતે પરમાનંદમય ભગવાન છે આત્મા. ત્રિકાળી ભગવાનઆત્મા, જેને આશ્રયે સમ્યગ્દર્શન થાય તે તત્ત્વ સહજ પરમાનંદસ્વરૂપ છે. આહાહા...! બધેથી ઉઠાડી ઉપાડીને પરમતત્ત્વમાં આનંદ છે ત્યાં નજર લઈ જવી એ કાંઈ સાધારણ પુરુષાર્થ છે? આહાહા...! અનંત પુરુષાર્થ છે, અપૂર્વ પુરુષાર્થ છે, અત્યંત પુરુષાર્થ છે. આહાહા...!

જે સહજ પરમાત્મા નિર્વાણના કારણનું કારણ એ પરમાનંદમય-પરમઆનંદસ્વરૂપ જ

છે એ તો. પરમ આનંદવાળો છે એમ પણ નહિ. એ તો પરમાનંદમય પ્રભુ છે. આહાહા...! અતીન્દ્રિય પરમાનંદમય પરમાત્મા પોતે છે. અનાદિઅનંત સ્વભાવિક, નહિ ઉત્પત્તિ, નહિ નાશ, નહિ અભાવ, નહિ પરિણમન, નહિ ફેરફાર. આહાહા...! એવું સહજ પરમાત્મતત્ત્વ આનંદ, તે ‘સર્વથા નિર્મળ જ્ઞાનનું રહેઠાણ છે,...’ આહાહા...! સર્વથા નિર્મળ જ્ઞાનનું એ રહેઠાણ છે. શાસ્ત્રજ્ઞાન અને ભણતર જ્ઞાન ને એ કોઈ નિર્મળ જ્ઞાનનું રહેઠાણ નથી. આહાહા...! બધેથી ઉઠાવીને ત્યાં લઈ જવો છે.

જે ‘સર્વથા નિર્મળ જ્ઞાનનું રહેઠાણ છે,...’ કથંચિત્ શાસ્ત્રજ્ઞાન કારણ અને કથંચિત્ આત્મતત્ત્વ એમ પણ નહિ. સર્વથા. અનેકાંતમાં સર્વથા હોય નહિ ને? હોય અનેકાંતમાં સર્વથા. ‘સર્વથા નિર્મળ જ્ઞાનનું રહેઠાણ છે,...’ આહાહા...! જે પરમાનંદમય છે અને એ નિર્મળ જ્ઞાનનું સ્થાન છે. રહેઠાણ એટલે નિર્મળ જ્ઞાનનું એ સ્થાન છે, નિર્મળ જ્ઞાનનું ધામ છે. એ ક્ષેત્ર તો નિર્મળ જ્ઞાનનું ક્ષેત્ર છે. એમાંથી તો અતીન્દ્રિય આનંદ અને અતીન્દ્રિય જ્ઞાન પાકે એ ક્ષેત્ર છે. આહાહા...!

આવો નિશ્ચય આકરો લાગે. પછી કહે, એકાંત છે... એકાંત... છે. પ્રભુ! એકાંત કહે, ભાઈ! બાપા! તને દુઃખ થશે. આહાહા...! વ્યવહારરત્નત્રયથી તો સંસાર મળશે, ભવ મળશે. વ્યવહારરત્નત્રય તો કથનમાત્ર છે. એ આમાં-‘નિયમસાર’માં આવી ગયું. ‘નિયમસાર’માં પહેલું. વ્યવહાર તો કથનમાત્ર, કહેવામાત્ર એક નિમિત્તની ઓળખાણ આપવા. એમાં કલેશ છે. વ્યવહારરત્નત્રય કલેશ, રાગ અને દુઃખ (છે). આહાહા...! દેવ-ગુરુ-ધર્મની શ્રદ્ધા પંચમહાવ્રત અને શાસ્ત્રના જ્ઞાનનો વિકલ્પ એ બધું દુઃખરૂપ (છે). આહાહા...! રાગ છે ને? પરાશ્રય છે ને? સ્વાશ્રયે સુખ, પરાશ્રયે દુઃખ, સ્વઆશ્રયે મોક્ષ, પરાશ્રયે બંધ. આહાહા...! સ્વ આશ્રયે સંવર, પરાશ્રયે અસંવર. સ્વ આશ્રયે નિર્જરા, પરાશ્રયે બંધ. આહાહા...! સ્વ આશ્રયે મોક્ષ અને પરાશ્રયે બંધ. ‘શાંતિભાઈ’? આવી વાત છે. આહાહા...! આવું નિશ્ચય કહીએ તો (એમ કહે), એ તો નિશ્ચય છે.. એ તો નિશ્ચય છે. એમ કરીને (કાઠી નાખે). પણ નિશ્ચય એટલે? પ્રભુ! તું એમ રહેવા દે. પરમ સત્ય છે આ, એમ લે. પરમ સત્ય છે. પરમ સત્ય તે ત્રિકાળી ચીજ છે. જેમાં પરમઆનંદ અને પરમજ્ઞાન રહેવાનું સ્થાન છે. એ પર્યાયમાં રહેવાનું સ્થાન નથી. આહાહા...! પરમાનંદ અને પરમજ્ઞાન રહેવાનું સ્થાન એ ધ્રુવ છે. આહાહા...! એમાં પરમજ્ઞાન અને પરમઆનંદ પડ્યો છે. આહાહા...!

‘નિર્જરા અધિકાર’માં આવે છે ને? રહેનારનું રહેઠાણ છે. આહાહા...! જેને સ્થિર થવું હોય એને માટે રહેઠાણ ઇ છે. અંદર જામીને રહેવું હોય તો એ આત્મા રહેનારનું રહેઠાણથી ઉપાડ છે. એવો ‘નિર્જરા અધિકાર’માં પાઠ છે. આહાહા...! જેને રહેવું છે, જેને એમાંથી ખસવું નથી, જેમાંથી ચંચળ કરીને ડોલાયમાન થવું નથી એને રહેવા માટે એ રહેઠાણ છે. એવા રહેનારને રહેઠાણ છે. આહાહા...! આવી ભાષા સાંભળી ન હોય કોઈ દિ’, લ્યો. બહારની

માથાકૂટ. એક નહિ, બધાયને એમ છે ને, બાપા! આહાહા...! અરે...! બીજી વાત છે, બાપા!
 આ તો શાંત માર્ગ છે, શાંતિ માર્ગ છે. એમાં કષાયના વિકલ્પના દુઃખની ઉત્પત્તિ એ સંસારનું કારણ છે. આહાહા...! એવો શાંતરસથી ભરેલો ભગવાન, એ જ્ઞાનને રહેવાનું સ્થાન છે. જ્ઞાન ત્યાં રહે. શાંતસાગરમાં જ્ઞાન રહે. એ વિકલ્પમાં અને રાગમાં જ્ઞાન ન રહે. બહારના વિકલ્પથી ગમે તેટલું ભણતર કર, એ જ્ઞાનને રહેવાનું રહેઠાણ નથી. એ તો નાશ પામી જશે. નિગોદમાં જશે તો બધું ખલાસ થઈ જશે. આહાહા...! અગિયાર અંગ ને નવ પૂર્વનું ભણતર (પણ) સ્વના આશ્રય વિના નિગોદમાં જશે. ત્યાં અક્ષરનો અનંતમો ભાગ થઈ જશે. અને એમાંથી નીકળીને આવશે ત્યારે અગિયાર અને નવ પૂર્વનું થઈ જશે. પણ બેય કાંઈ રહેનારનું રહેઠાણ નથી. આહાહા...! એક અક્ષરની અનંતમા ભાગની પર્યાય અને નવ પૂર્વનું જ્ઞાન એ રહેનારનું રહેઠાણ નથી, પ્રભુ! આહાહા...! ગજબ વાત છે ને. 'શાંતિભાઈ'! આખો દિ' પૈસા ને ધન ને હીરા ને માણેકમાં. એમાં આ વાત ક્યાં અંદર (પેસે)? આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- આપની વાત સાંભળીએ ત્યારે ઠીક લાગે છે, ઘરે જઈએ ત્યારે ભૂલી જઈએ છીએ.

ઉત્તર :- આહાહા...! શાંતિનો સાગર. શાંતિ... શાંતિ.. શાંતિ... શાંતિ નામ છે ને, આ તો શાંતિસાગર છે. આહાહા...!

જ્યાં ઉદ્વેગ નથી, જ્યાંથી ખસવું નથી, જેમાં ચિંતા નથી. આગળ આવશે. ચિંતા એ સંસાર છે. આગળ આવશે. પછી ક્યાંક છે. ક્યાંક છે ખરી. ૨૪૬માં જ આવે છે. ૨૪૬ (શ્લોક)ની છેલ્લી લીટી. ૨૪૬ (શ્લોક)ની છેલ્લી લીટી. 'જ્યાં સુધી જીવોને ચિંતા (વિકલ્પો) છે ત્યાં સુધી સંસાર છે.' ૨૪૬ની તદ્દન છેલ્લી (લીટી). છેલ્લો કળશ. ૨૪૬મો કળશ છે ને? એમાં પણ છેલ્લી લીટી. ૧૪૬ (ગાથા) થયા પહેલા, ૧૪૫નું. ૨૪૬ તો કળશ, હોં! પણ ૧૪૬ ગાથા, એના ઉપર. આહાહા...! 'જ્યાં સુધી જીવોને ચિંતા (વિકલ્પો) છે...' છે? આહાહા...! ૧૪૬ ગાથા ઉપર તદ્દન ગાથાની ઉપર એક જ લીટી. આહાહા...!

'જ્યાં સુધી જીવોને ચિંતા (વિકલ્પો) છે ત્યાં સુધી સંસાર છે.' આહાહા...! એ ચિંતા એ સંસાર, વિકલ્પ એ સંસાર (છે). આહાહા...! સંસાર એ સ્ત્રી, કુટુંબ, પૈસો, મકાન એ સંસાર નથી. કેમકે સંસાર એ જીવની પર્યાય છે. તો સંસાર જીવથી જુદો ન રહે. શું કીધું? સ્ત્રી, કુટુંબ, પૈસો, બાયડી, છોકરા, મકાન, પૈસા એ સંસાર નથી. એ તો ચીજ છે. સંસાર તો દોષ છે. એ સંસાર તો જીવની દોષ અવસ્થા છે. પૈસો ને બાયડી, છોકરા એ સંસાર નથી. આહાહા...! સમજાય છે? ચિંતા વિકલ્પ છે એ સંસાર છે. સંયોગ જે ચીજ છે એ સંસાર નહિ. ભલે કરોડો છન્નું હજાર સ્ત્રી હોય ને છન્નું કરોડ ગામ હોય, એ સંસાર નથી. એમના પ્રત્યેની ચિંતા ને મમતા ને વિકલ્પ એ સંસાર છે. આહાહા...! આવી વાત છે.

‘સહજપરમાત્મા પરમાનંદમય છે, સર્વથા નિર્મળ જ્ઞાનનું રહેઠાણ છે, નિરાવરણસ્વરૂપ છે...’ આપણે ચાલતો શ્લોક. ‘નિરાવરણસ્વરૂપ છે...’ તદ્દન નિરાવરણ. દ્રવ્ય સ્વરૂપને આવરણ હોય જ નહિ. દ્રવ્યને આવરણ હોય તો અદ્રવ્ય થઈ જાય. આહાહા...! ‘અને નય-અનયના સમૂહથી (સુનયો તથા કુનયોના સમૂહથી) દૂર છે.’ સુનયથી પણ દૂર છે. આહાહા...! નયાતીત છે. ત્રિકાળી દ્રવ્ય વસ્તુ પરમ શાંતિના રસથી સાગર ભરેલો, જેમાં કષાયના વિકલ્પની ચિંતા, દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયની પણ નહિ. એ આવશે આમાં. હવે આવશે. જેમાં દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય ત્રણની ચિંતાનો વિકલ્પ પણ નથી. પોતાના, હોં! પરના તો નહિ. પણ પોતાના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય એવા ત્રણની પણ ચિંતા છે એ વિકલ્પ છે. આહાહા...! પરની વાત તો શું કરવી? કર્મ, સ્ત્રી, કુટુંબ, પૈસા, આબરૂ, ધૂળ ને... આહાહા...! પણ ન્યાં મજા પડે દુકાને બેઠા હોય તો. ૨૫-૨૫ જણા કામ કરનારા, હીરાના ઘસનારા અને એક એકને સાતસો-આઠસો-હજાર રૂપિયા પડે એવા ૨૫ જણા છે એના ઘરે. હીરાનું કામ કરનારા. હવે હૂંફ ચડી જાય કે નહિ આમાં? પાવર ચડી જાય કે નહિ અંદર?

મુમુક્ષુ :- છોડી દીધું બધું.

ઉત્તર :- બંધ કર્યું? બંધ કરી દીધું? તે દિ’ આવ્યા હતા તે દિ’ હતું. દુકાને આવ્યા હતા મેડીએ. આહાહા...!

અહીં તો પરમાત્માનું વચન (છે) કે અમે છીએ એની ચિંતા પણ સંસાર છે. અમે છીએ એવો જે તને વિકલ્પ ઊઠે એ ચિંતા છે, એ સંસાર છે. આહાહા...! એ વીતરાગ કહે. વીતરાગ સિવાય કોઈ ઠેકાણે એવી વાત કરે... આહાહા...! સર્વજ્ઞ વીતરાગ પરમશાંતનું મૂળ પ્રભુ એમ કહે કે પ્રભુ! તારા દ્રવ્યમાં ઠરને. અમારી સામું જોઈશ તો તને દુઃખ થશે. વિકલ્પ થશે, દુઃખ થશે. આહાહા...! અમારી ભક્તિથી પણ તને દુઃખ થશે. આહાહા...! તારામાં જા ને તને શાંતિ મળશે. કે જ્યાં શાંતિ પડી છે. અમારા તરફ જોતાં અમારી શાંતિ તારી પાસે છે? તો તને શાંતિ ક્યાંથી મળશે? આહાહા...! અમારા સામું તું ભજન કર તો અમારી શાંતિ તારી પાસે છે? એ તો અમારી પાસે છે. અમારી ઉપર નજર કરીશ તો તને રાગ થશે. આહાહા...! આવું સાંભળવું મુશ્કેલ પડે. ઉપદેશ જ બધો બહારનો. ધોડાધોડ. આહાહા...!

અરે...! પ્રભુ! તું કોણ છો? નિરાવરણ છો ને, નાથ! પરમાનંદમય છો ને. સમ્યક્ નિર્મળ જ્ઞાનને રહેવાનું રહેઠાણ છો ને. આહાહા...! અને નય ને અનય એનો પણ વિષય તું નથી. એના સમૂહથી તું દૂર છો. આહાહા...! વિકલ્પવાળી નય લેવી. નહીંતર તો ‘નિશ્ચયનય આશ્રિત મુનિવરો પ્રાપ્તિ કરે નિર્વાણની’ એ ‘સમયસાર’માં આવે છે. ત્યાં એ નિર્વિકલ્પ નય છે. આ છે તે વિકલ્પવાળી નય છે. આહાહા...!

નિશ્ચયનયના પણ બે ભેદ છે : એક વિકલ્પ-રાગવાળી નય અને એક રાગ વિનાની નય. રાગવાળી નય એ કલ્યાણનું કારણ નથી. રાગ વિનાની નય જે અનુભવમાં જાય છે,

એકાકાર થાય છે. 'નિશ્ચયનય આશ્રિત મુનિવરો પ્રાપ્તિ કરે નિર્વાણની.' એવો પાઠ છે. એ નિર્વિકલ્પ નય છે. આહાહા...! ક્યા ઠેકાણે કઈ અપેક્ષાએ કથન છે, શું કહેવા માગે છે? એમ સમજવા ન માગે અને પોતાની દષ્ટિએ વાતને ખતવી નાખે તો ઊલટું પડે બધું. ક્યાંય

ગાથા-૧૪૫

દ્વ્યગુણપજ્જયાણં ચિત્તં જો કુણ્ઙ સો વિ અણ્ણવસો ।

મોહંધયારવવગયસમણા કહયંતિ ઇરિસયં ।।૧૪૫ ।।

દ્રવ્યગુણપર્યાયાણાં ચિત્તં યઃ કરોતિ સોપ્યન્યવશઃ ।

મોહાન્ધકારવ્યપગતશ્રમણાઃ કથયન્તીદશમ્ ।।૧૪૫ ।।

અત્રાપ્યન્યવશસ્ય સ્વરૂપમુક્તમ્ ।

યઃ કશ્ચિદ્ દ્રવ્યલિઙ્ગધારી ભગવદર્હન્મુખારવિન્દવિનિર્ગતમૂલોત્તરપદાર્થસાર્થપ્રતિપાદનસમર્થઃ ક્વચિત્ ષણ્ણાં દ્રવ્યાણાં મધ્યે ચિત્તં ધત્તે, ક્વચિત્તેષાં મૂર્તામૂર્તચેતનાચેતનગુણાનાં મધ્યે મનશ્ચકાર, પુનસ્તેષામર્થવ્યંજનપર્યાયાણાં મધ્યે બુદ્ધિં કરોતિ, અપિ તુ ત્રિકાલનિરાવરણનિત્યાનંદલક્ષણ-નિજકારણસમયસારસ્વરૂપનિરતસહજજ્ઞાનાદિશુદ્ધગુણપર્યાયાણામાધારભૂતનિજાત્મતત્ત્વે ચિત્તં કદાચિદપિ ન યોજયતિ, અત એવ સ તપોધનોડપ્યન્યવશ ઇત્યુક્તઃ ।

પ્રધ્વસ્તદર્શનચારિત્રમોહનીયકર્મધ્વાંતસંઘાતાઃ પરમાત્મતત્ત્વભાવનોત્પન્નવીતરાગ-સુખામૃતપાનોન્મુખાઃ શ્રવણા હિ મહાશ્રવણાઃ પરમશ્રુતકેવલિનઃ, તે ખલુ કથયન્તીદશમ્ અન્યવશસ્ય સ્વરૂપમિતિ ।

તથા ચોક્તમ્ -

(અનુષ્ટુભ)

“આત્મકાર્ય પરિત્યજ્ય દ્વષ્ટાદ્વષ્ટવિરુદ્ધયા ।

યતીનાં બ્રહ્મનિષ્ઠાનાં કિ તયા પરિચિન્તયા ।।”

જે ચિત્ત જોડે દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયની ચિંતા વિષે,
તેનેય મોહવિહીન શ્રમણો અન્યવશ ભાખે અરે! ૧૪૫.

અન્વયાર્થ :- [યઃ] જે [દ્રવ્યગુણપર્યાયાણાં] દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયોમાં (અર્થાત્ તેમના વિકલ્પોમાં) [ચિત્તં કરોતિ] મન જોડે છે, [સઃ અપિ] તે પણ [અન્યવશઃ] અન્યવશ છે; [મોહાન્ધકારવ્યપગતશ્રમણાઃ] મોહાન્ધકાર રહિત શ્રમણો [ઈદશમ્] આમ [કથયન્તિ] કહે છે.

ટીકા :- અહીં પણ અન્યવશનું સ્વરૂપ કહ્યું છે.

ભગવાન અહીંના મુખારવિદ્યથી નીકળેલા (-કહેવાયેલા) મૂળ અને ઉત્તર પદાર્થોનું સાર્થ (-અર્થ સહિત) પ્રતિપાદન કરવામાં સમર્થ એવો જે કોઈ દ્રવ્યલિંગીધારી (મુનિ) ક્યારેક છ દ્રવ્યોમાં ચિત્ત જોડે છે. ક્યારેક તેમના મૂર્ત-અમૂર્ત ચેતન-અચેતન ગુણોમાં મન જોડે છે અને વળી ક્યારેક તેમના અર્થપર્યાયો અને વ્યંજનપર્યાયોમાં બુદ્ધિ જોડે છે, પરંતુ ત્રિકાળ-નિરાવરણ, નિત્યાનંદ જેનું લક્ષણ છે એવા નિજકારણસમયસારના સ્વરૂપમાં લીન સહજજ્ઞાનાદિ શુદ્ધગુણપર્યાયોના આધારભૂત નિજ આત્મતત્ત્વમાં ચિત્ત ક્યારેય જોડતો નથી, તે તપોધનને પણ તે કારણે જ (અર્થાત્ પર વિકલ્પોને વશ થતો હોવાના કારણે જ) અન્યવશ કહેવામાં આવ્યો છે.

જેમણે દર્શનમોહનીય અને ચારિત્રમોહનીય કર્મરૂપી તિમિરસમૂહનો નાશ કર્યો છે અને પરમાત્મતત્ત્વની ભાવનાથી ઉત્પન્ન વીતરાગસ્મુખામૃતના પાનમાં જે ઉન્મુખ (તત્પર) છે એવા શ્રમણો ખરેખર મહાશ્રમણો છે, પરમ શ્રુતકેવળીઓ છે; તેઓ ખરેખર અન્યવશનું આવું (-ઉપર કહ્યા પ્રમાણે) સ્વરૂપ કહે છે.

એવી રીતે (અન્યત્ર શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-

“[શ્લોકાર્થ :-] આત્મકાર્યને છોડીને દષ્ટ તથા અદષ્ટથી વિરુદ્ધ એવી તે ચિંતાથી (-પ્રત્યક્ષ તથા પરોક્ષથી વિરુદ્ધ એવા વિકલ્પોથી) બ્રહ્મનિષ્ઠ યતિઓને શું પ્રયોજન છે?”

ગાથા-૧૪૫ ઉપર પ્રવચન

૧૪૫-ગાથા.

દબ્બગુણપજ્જયાણં ચિત્તં જો કુણ્ઙ સો વિ અણ્ણવસો ।

મોહંધયારવવગયસમણા કહયંતિ ઇરિસયં ।।૧૪૫ ।।

આહાહા..! હવે પોતાનું લીધું. પર બધું છોડાવ્યું. પરની તો વાત છોડાવી. હવે સ્વમાં આવ્યા. સ્વમાં પણ ભેદ પાડે એ પણ વિકલ્પ-રાગ છે. આહાહા..! છે?

જે ચિત્ત જોડે દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયની ચિંતા વિષે,

તેનેય મોહવિહીન શ્રમણો અન્યવશ ભાખે અરે! ૧૪૫.

મોહરહિત સર્વજ્ઞ પરમાત્મા તેને પરવશ કહે છે. ત્રણલોકના નાથ તીર્થંકરદેવ સર્વજ્ઞ પ્રભુ (એમ ફરમાવે છે), તારા દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના ત્રણ ભેદના વિચારમાં રોકાતા તું પરવશ છો, સ્વવશ નથી. આહાહા..! ગજબ છે. પરદ્રવ્યને તો કાઢી નાખ્યું. આહાહા..! કેમકે પરદ્રવ્ય ઉપર લક્ષ જતાં તો રાગ જ થાય. હવે સ્વદ્રવ્યમાં આવ્યો. એમાં પણ ત્રણ ભેદમાં પડ્યો, દ્રવ્યમાં એકલા દ્રવ્યની અંદર એકાગ્ર ન થતાં દ્રવ્ય, ગુણ ને પર્યાયની ચિંતામાં જોડાણો

તો વિકલ્પ થશે, દુઃખી થઈશ, રાગ થશે. આહાહા..! નિજ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયના વિચારમાં પણ દુઃખી થઈશ. એ શુભભાવ છે. દુઃખ છે. આહાહા..! ‘શાંતિભાઈ’! કોઈ દિ’ સાંભળ્યું નથી, ત્યાં મફતના વખત કાઢ્યા પાપમાં. આહાહા..! નિજ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય ત્રણ ભેદ પાડ તોપણ પરવશ છો. રાગ છે, ચિંતા છે, વિકલ્પ છે, સંસાર છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ઘરનું કામ કરવું હોય એનું શું?

ઉત્તર :- ઘરનું કોણ કરે છે? કરી શકે છે કોણ? એક હાથ ફેરવી શકે નહિ, આંખની પાંપણ ફેરવી શકે નહિ. આહાહા..! એક પાંપણને આમથી આમ ત્રણકાળમાં કરી શકે નહિ. આમ પાંપણ ઊંચી છે એને નીચી આત્મા ત્રણકાળમાં કરી શકે નહિ. એ પાંપણના પરમાણુ અનંત છે, એની તે સમયે પર્યાય થવાની તે થાય છે. આહાહા..! એને આત્મા ત્રણકાળમાં કરી શકતો નથી. આહાહા..! સમજાય છે કાંઈ? આહાહા..!

પરમાત્મા પંચપરમેષ્ઠી એ તો છોડાવ્યા, અમારા ઉપરથી તો છૂટી જા, પ્રભુ! કેમકે અમે તો તારા દ્રવ્યથી પરદ્રવ્ય બીજું છીએ. એકડે એક ને બગડે બે. જો બીજો લક્ષમાં લીધો તો બગડીશ, રાગ થશે. એ તો એકકોર રહ્યું પણ અહીં વસ્તુ એકરૂપ છે એમાં ત્રણ ભેદ પાડીશ તો બગડીશ. આહાહા..! વસ્તુ એકરૂપ ત્રિકાળ ચિદાનંદ અનંત આનંદનો કંદ છે. આહાહા..! એમાં પણ જો દ્રવ્ય, ગુણ ને પર્યાય (એવા) ત્રણ ભેદ પાડ્યા તો ચિંતા ઊભી થશે અને એ ચિંતા સંસાર છે. આમ વીતરાગ કહે. દુનિયા એથી અટકી જાય, દુનિયાને ઠીક પડશે કે નહિ? ઝીલી શકશે કે નહિ? વીતરાગને કાંઈ પડી નથી. એ તો વાણી આવી ગઈ એ આવી ગઈ. એને ક્યાં વાણી કરવી છે? આહાહા..! વાણી આવી ગઈ એ આવી ગઈ. ફક્ત વાણીમાં કેવળજ્ઞાન નિમિત્ત હતું. નિમિત્ત હતું એ કાંઈ પરને કરતું નથી. આહાહા..! એ વાણી દિવ્યધ્વનિમાં પણ ભગવાનના જ્ઞાને કર્યું નથી કાંઈ. ભગવાનના જ્ઞાને વાણીમાં કાંઈ કર્યું નથી. આહાહા..! વાણીને જ્ઞાન અડ્યું પણ નથી. ‘પંડિતજી’! આવી વાતું છે, બાપુ! આહાહા..! પ્રભુ! તું એકરૂપ છો ને. પરથી તો નિરાળો છો ને, નાથ! તું એકરૂપ દ્રવ્ય વસ્તુ છો ને. એ વસ્તુના વળી અંદર ગુણ અને એ વસ્તુની પર્યાય એવા ત્રણ ભેદ પાડીશ તો ચિંતા થશે, વિકલ્પ થશે, દુઃખી થઈશ. આહાહા..! આ વીતરાગ કહે. આહાહા..!

‘ટીકા :- અહીં પણ અન્યવશનું સ્વરૂપ કહ્યું છે. ભગવાન અર્હતના મુખારવિદથી નીકળેલા...’ વળી કેવા શબ્દો? કે ભગવાનના મુખથી નીકળેલા. આહાહા..! અજ્ઞાનીના પણ નહિ. આહાહા..! ‘ભગવાન અર્હતના મુખારવિદથી...’ અરવિદ એટલે કમળ. મુખરૂપી કમળથી ‘નીકળેલા (-કહેવાયેલા) મૂળ અને ઉત્તર પદાર્થોનું સાર્થ (-અર્થ સહિત) પ્રતિપાદન કરવામાં સમર્થ...’ આહાહા..! એવા પદાર્થોનું-મૂળ અને ઉત્તર પદાર્થોનું અર્થ સહિત કહેવામાં, કરવામાં સમર્થ ‘એવો જે કોઈ દ્રવ્યલિંગધારી (મુનિ)...’ આહાહા..! દ્રવ્યલિંગી મુનિ થયો છે એ. આહાહા..! ભગવાને કહેલા દ્રવ્ય, ગુણ અને પર્યાય જે પદાર્થ છે તેને જે કહેવામાં સમર્થ,

એવો કોઈ દ્રવ્યલિંગી સાધુ. કહેવામાં સમર્થ છે એવો કોઈ દ્રવ્યલિંગી. આહાહા..!

‘(મુનિ) ક્યારેક છ દ્રવ્યોમાં ચિત્ત જોડે છે.’ ક્યારેક છ દ્રવ્યમાં ચિત્તને જોડે છે એ વિકલ્પ-ચિંતા છે. આહાહા..! આ તો વ્રતથી ધર્મ થાય અને દયાથી ધર્મ થાય એવું વ્યાખ્યાનમાં ભાષણમાં મૂક્યું હોય. ‘શાંતિભાઈ’! બધા (એમ છે). એક નહિ, તમારી વાત નહિ. આ તો તમે મોઢા આગળ બેઠા છો એટલે તમારી વાત (થાય). બાકી બધા ઈ જ કરે છે ને. આહાહા..! આ વસ્તુ...

પરદ્રવ્ય, પરમેશ્વર કહે છે કે હું તો નહિ. અમે તો તારાથી પરદ્રવ્ય છીએ એટલે અમારા ઉપર નજર જશે તો પ્રભુ! તને મોહ થશે, રાગ થશે. આહાહા..! પણ પ્રભુ! તું છો ને. એકરૂપે ચિદાનંદ આનંદકંદ છો. એમાં પણ જો ત્રણ ભેદ પાડીને વિચાર કરીશ કે આ અનંતગુણનો પિંડ તે દ્રવ્ય છે અને ગુણ તે શક્તિ છે ને પર્યાય તે અવસ્થા છે. આહાહા..! છેલ્લામાં છેલ્લું લીધું, ‘પંડિતજી’! આહાહા..! એમાં પ્રભુ! તને નિર્વિકલ્પતા નહિ થાય. એ દ્રવ્ય-ગુણ ને પર્યાયના ત્રણ ભેદ પાડીશ તો તને ચિંતા થશે, પ્રભુ! એ ચિંતા(થી) દુઃખી થઈશ તું. આહાહા..!

‘છ દ્રવ્યોમાં ચિત્ત જોડે છે.’ પણ કોણે કહેલા? ભગવાને કહેલા, હોં! અન્યમતિના કહેલા અને અજ્ઞાનીના કહેલા એ શબ્દોની વાત પણ નથી. આહાહા..! ખરેખર તો અહીં શ્વેતાંબરના સૂત્ર કરેલાની વાત પણ નથી. આ તો ‘ભગવાન અર્હતના મુખારવિદથી નીકળેલા...’ ત્રણ લોકના નાથના મુખમાંથી નીકળેલી વાણી. શ્વેતાંબરની વાણી એ કાંઈ ભગવાનની વાણી નથી. પ્રભુ! કોઈને દુઃખ લાગે તો ક્ષમા કરવી. આહાહા..! બીજું શું થાય? માર્ગ તો જે છે ઈ છે. આહાહા..! આ અમારો મત ખોટો? અમારો શ્વેતાંબર મત ખોટો? એમ થઈ જાય. ભાઈ! ખોટો શું? અહીં તો એક દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય ત્રણનો વિચાર કરે તોપણ વિકલ્પ ખોટો. તે (પણ) ભગવાને કહેલા દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય. ત્રણલોકના નાથના મુખમાંથી નીકળેલી વાણી. શ્વેતાંબરના શાસ્ત્રો તો આચાર્યોએ કલ્પિત બનાવેલા છે. એટલે એને જે ફેરવે છે એની વાત તો અહીં છે જ નહિ. આહાહા..! બહુ સ્પષ્ટ કરવા જાય તો...

‘ભગવાન અર્હતના મુખારવિદથી...’ મુખરૂપી કમળ, એમાંથી દિવ્યધ્વનિ છૂટી. એ નિમિત્તથી કથન છે. (વાણી) મુખથી નથી નીકળતી. વાણી તો આખા શરીરમાંથી નીકળે છે. પણ લોકોની ભાષા એવી છે ને એટલે એ રીતે ગોઠવ્યું છે. નહિતર એ તો ભગવાનનું મુખ કાંઈ હલતું નથી. આખા શરીરમાંથી ઝં ધ્વનિ ઊઠે. આખા શરીરમાંથી ઝં ધ્વનિ (ઉઠે). હોઠ બંધ, આ બધું બંધ, કંઠ હલે નહિ, હોઠ હલે નહિ. પણ લોકો સમજે છે ને એ ભાષાથી (કહ્યું છે). ‘મુખારવિદથી નીકળેલા...’ એમ શબ્દ વાપર્યો છે. મુખરૂપી કમળથી નીકળેલું. આહાહા..! બાકી તો આખા શરીરમાંથી ઝં ધ્વનિ નીકળે છે. ઝં જે ધ્વનિ ઊઠે છે એ તો આખા શરીરમાંથી ઊઠે છે. અસંખ્ય પ્રદેશમાંથી ઊઠતો ઝં ધ્વનિ. આહાહા..! એના

ધ્વનિમાં જે કાંઈ દ્રવ્ય, ગુણ ને પર્યાય પરમાત્માની વાણીમાં જે આવ્યા, ભગવાને જે કહ્યા એમાં જે દ્રવ્યમાં ચિત્ત જોડશે. છ દ્રવ્ય ભગવાને કીધા છે. શ્વેતાંબર પાંચ દ્રવ્ય માને છે. કાળ દ્રવ્ય માનતા નથી. ખબર છે ને. એની અહીં વાત નથી. આહાહા..! બીજાને દુઃખ લાગે બિચારાને. શું થાય? સત્ય વસ્તુ તો આ છે. જેણે કાળદ્રવ્ય માન્યું નથી એ જૈન નથી. જૈનના મુખમાંથી તો છ દ્રવ્ય નીકળ્યા છે. વીતરાગ ‘મહાવીર’ના મુખમાંથી તો છ દ્રવ્ય નીકળ્યા છે. આહાહા..! આકરી વાત છે. ‘શાંતિભાઈ’! તમારો પંથ ક્યાંય રહી ગયો. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ઉપરની ગાથામાં વદનારવિંદ લખ્યું છે.

ઉત્તર :- વદન-મુખ બેય એક જ છે. એ તો બધું એક જ છે. ભાષા એવી આવે. પણ વદનથી નીકળતું નથી, આખા શરીરથી નીકળે છે. સમજાય છે? આ તો ઝૂંનો અનુભવ છે. આખા શરીરમાંથી ઊઠ્યો હતો. આખા શરીરમાંથી ઝૂં ઉઠ્યો હતો. શરીર બંધ, હોઠ બધું બંધ હતું. ઝૂં ધ્વનિ ઊઠ્યો અંદરથી. એ તો અહીં ઉઠ્યો. ભગવાનનું છે એ ઉઠ્યો હતો અંદરથી. આહાહા..! ભગવાનના મુખમાંથી જે ઝૂં નીકળે એ આખા શરીરમાંથી નીકળે છે. વદનથી અને મુખથી ને કથનશૈલી-જગતની શૈલી છે એ અપેક્ષાએ બોલાય છે. આહાહા..!

એ ‘દ્રવ્યલિંગધારી...’ આહાહા..! નગ્નમુનિની વાત, હોં! નગ્નમુનિ છે, દ્વિગંબર છે. રાજ છોડ્યા છે, પરદ્રવ્ય છોડ્યા છે, અંતર દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાયમાં છ દ્રવ્યમાં ચિત્ત જોડે છે એ પરાધીન છે. કોઈ દિ’ સાંભળ્યું નથી આ બાપ-દાદા પહેલા. આહાહા..! ‘છ દ્રવ્યોમાં ચિત્ત જોડે છે. ક્યારેક...’ ક્યારેક ને? ‘ક્યારેક તેમના મૂર્ત-અમૂર્ત ચેતન-અચેતન ગુણોમાં મન જોડે છે...’ છ દ્રવ્ય છે ને? એક ચેતન છે અને પાંચ અચેતન છે. એમાં મનને જોડે છે. આહાહા..! ‘અને વળી ક્યારેક તેમના અર્થપર્યાયો...’ એની આકૃતિ વ્યંજનપર્યાય સિવાય. પ્રદેશગુણના વ્યંજનપર્યાય સિવાયના બધા ગુણોની અર્થપર્યાય. વ્યંજનપર્યાય પ્રદેશગુણની પર્યાય-વ્યંજન-દ્રવ્યની આકૃતિ. એમાં ‘બુદ્ધિ જોડે છે,...’ અર્થ પર્યાયમાં અને વ્યંજનપર્યાયમાં બુદ્ધિને જોડે છે. આહાહા..!

‘પરંતુ ત્રિકાળ-નિરાવરણ, નિત્યાનંદ જેનું લક્ષણ છે...’ નિત્યાનંદ જેનું લક્ષણ છે. પર્યાય આનંદ એમ નહિ. ‘નિત્યાનંદ જેનું લક્ષણ છે એવા નિજકારણસમયસારના સ્વરૂપમાં...’ અહીં નિજ આવ્યું. ઓલામાં એમ કીધું, સહજ. કીધું હતું ને ઓલામાં? સહજ કીધું હતું. ‘નિજકારણસમયસારના સ્વરૂપમાં લીન સહજજ્ઞાનાદિ શુદ્ધગુણપર્યાયોના આધારભૂત...’ આહાહા..! નિજ કારણસમયસારના સ્વરૂપમાં લીન. કોણ લીન? નિજ કારણસમયસાર સ્વરૂપમાં કોણ લીન? ‘સહજજ્ઞાનાદિ શુદ્ધગુણપર્યાયો...’ આહાહા..! એવા ‘લીન સહજજ્ઞાનાદિ શુદ્ધગુણપર્યાયોના આધારભૂત...’ આહાહા..! આવી વાતું હવે ઉપદેશ... નિજ કારણસમયસાર એવો ભગવાન કાયમનો સમય, એમાં લીન. શું લીન? સ્વભાવિક જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ શુદ્ધ

ગુણ પર્યાયો એમાં લીન છે, એ તો એકાકાર છે. આત્મામાં કારણસમયસારમાં ગુણ-પર્યાય તો એકાકાર-અભેદ છે. આહાહા...! એનો જે ‘આધારભૂત નિજ આત્મતત્ત્વ...’ આહાહા...! ‘નિજકારણસમયસારના સ્વરૂપમાં લીન સહજજ્ઞાનાદિ શુદ્ધગુણપર્યાયોના આધારભૂત નિજ આત્મતત્ત્વમાં ચિત્ત ક્યારેય જોડતો નથી,...’ આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- પર્યાયને અંદર સમાવી દીધી.

ઉત્તર :- પર્યાય અભેદ લીન થઈ ગઈ છે. દ્રવ્યમાં લીન, દ્રવ્યમાં લીન.

મુમુક્ષુ :- શુદ્ધ ગુણ પર્યાય...

ઉત્તર :- દ્રવ્યમાં લીન. ભેદ નહિ. કામ કરે પર્યાયથી પણ છે બધું દ્રવ્યમાં લીન. દ્રવ્યથી જુદી કીધી છે. અહીં અત્યારે એ લેવી છે ને. લીન કીધીને?

‘સહજજ્ઞાનાદિ શુદ્ધગુણપર્યાયનો આધારભૂત નિજ આત્મતત્ત્વમાં ચિત્ત ક્યારેય જોડતો નથી, તે તપોધનને પણ તે કારણે જ...’ તેને તે જ કારણે ‘(અર્થાત્ પર વિકલ્પોને વશ થતો હોવાના કારણે જ) અન્યવશ કહેવામાં આવ્યો છે.’ એ પણ પરાધીન, પરવશ છે, દુઃખી છે. એ વિકલ્પને વશ છે, આત્માને વશ નથી. વિશેષ કહેશે...

(શ્રીતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)